

Leiderschap

BIJ SCHOLIEREN

PROMOTIE

AL OP DE BASISCHOOL STAPPEN KINDEREN NAAR VOREN DIE EEN LEIDERSCHAPSROL OP ZICH NEMEN BINNEN HUN KLAS. ZE BEÏNVLOEDEN DE SFEER, MAAR OOK HUN MEDELEERLINGEN. HOE WERKT DIT PROCES EN WELKE IMPACT HEEFT LEIDERSCHAP OP LEERLINGEN?

tekst LUKAS TEN NAPEL

beeld ADOBE STOCK

ZHE DONG ONDERZOCHT DE leiderschapsrol bij leerlingen in haar promotietraject bij de afdeling Sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Vier jaar geleden verruilde ze haar geboortegrond China voor Nederland. René Veenstra en Gijs Huitsing, beiden gespecialiseerd in netwerkonderzoek op scholen, reikten haar dit onderwerp aan en Dong zag direct de potentie. Eerder dit jaar promoveerde ze.

Dong twijfelde er niet aan dat zij de juiste persoon was voor dit onderwerp. Het deed haar namelijk denken aan haar eigen jeugd. Zo beschrijft ze in haar proefschrift de Chinese gang van zaken waarbij leraren in elke klas één formele klassenleider aanwezig, ook bij haar op de basisschool. “De klassenleiders waren populair bij hun klasgenoten, stonden hoog in het vaandel en hadden het meeste contact met de leraar”, geeft ze nu desgevraagd aan. “Maar als we samen op het schoolplein speelden, lieten sommige klassenleiders een heel andere kant van zichzelf zien. Ze pestten klasgenoten en misbruikten hun machtspositie, soms zelfs door van anderen te eisen om snacks voor hen te kopen. De kinderen die op het schoolplein werden gepest, kregen in de klas vervolgens de volle laag van degenen die zich achter deze klassenleiders schaalden.”

In Nederland zag ze dat er niet een dergelijk systeem van formele klassenleiders

bestaat, maar dat leerlingen wél door hun klasgenoten als leider kunnen worden gezien. “Ik vroeg me af of kinderen hier met vergelijkbare situaties te maken krijgen als die in China. Want welke gedragingen tonen deze informele leiders en hoe beïnvloeden zij hun klasgenoten?”

DE KAR TREKKEN

Leiderschap is binnen groepen en netwerken een belangrijk aspect: degenen die de kar trekken bepalen onder meer welke doelen nagestreefd worden, welke zaken belangrijk worden gevonden, welk gedrag acceptabel is en welke activiteiten worden ondernomen. Ook op de basisschool beïnvloeden zij de sfeer in een klas en de normen onder leerlingen. Hoewel deze jonge leiders in de literatuur vaak als prosociaal en verantwoordelijk worden bestempeld, is het niet uitgesloten dat leiders ook pestgedrag kunnen vertonen.

Genoeg reden om leiderschap, dat onder

kinderen een onderbelicht thema bleek, verder te verkennen en wel aan de hand van gegevens uit het Nederlandse KiVa-antipestprogramma in de groepen 5 tot en met 8 van het basisonderwijs. Deze gegevens maken het mogelijk om aan de hand van peer-nominaties en profielanalyses verschillende typen leerlingen te onderscheiden op basis van hun gedrag. Dus ook de jonge managers in de dop.

Uit het onderzoek komen twee verschillende leiderschapsstijlen bij kinderen naar voren. Enerzijds zijn er positieve leiders. Belangrijke kenmerken van deze groep zijn dat ze opkomen voor slachtoffers van pestgedrag, geliefd en populair blijken bij hun klasgenoten en dat ze een grote vriendenkring hebben. Maar Dong ziet ook negatieve leiders: zij pesten hun klasgenoten, maar tonen opvallend genoeg soms ook gedrag waarbij ze opkomen voor gepeste kinderen.

MENTAAL WELZIJN

In haar onderzoek kijkt Dong naar de invloed van deze positieve en negatieve leiders op hun klasgenoten. In klassen met alleen negatieve leiders blijken klasgenoten bijvoorbeeld minder gemotiveerd om naar school te gaan. In klassen met alleen positieve leiders hebben leerlingen over het algemeen een beter mentaal welzijn. Maar ook blijkt dat in deze klassen gepeste meisjes relatief veel last hebben van een laag

LUKAS TEN NAPEL STUDEERDE SOCIOLOGIE AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN. HIJ IS MOMENTEEL WERKZAAM ALS FREELANCE CROSSMEDIAAL REDACTEUR.

“Het is belangrijk kinderen te ondersteunen bij *het positief inzetten van hun leiderschapstalent.*”

zelfbeeld en depressiegevoelens. Dit komt doordat zij, ondanks de aanwezigheid van positieve leiders die actief tegen pesten optreden, alsnog slachtoffer blijven van pestgedrag. Zij schrijven de oorzaak hiervan toe aan zichzelf en zien daardoor weinig licht aan de horizon.

In klassen met alleen negatieve leiders daarentegen, schrijven slachtoffers de oorzaak van het pesten toe aan de leiders in hun klas; zij delen hun smart met meer klasgenoten en vinden daardoor dat het slachtofferschap niet door hen zelf komt. Hierdoor hebben ze minder ernstige psychische problemen dan de gepeste kinderen in klassen met alleen positieve leiders.

ANTI-PESTPROGRAMMA

In het proefschrift van Dong komt tevens naar voren hoe een interventie negatieve leiderschapsstijlen kan ombuigen in positief leiderschap. De KiVa-interventie gaat uit van het idee dat pesten een groepsproces is en dat het gedrag van omstanders een belangrijke rol speelt bij het oplossen van pestsituaties. KiVa richt zich hierbij op het vergroten van empathie voor slachtoffers, het bevorderen van verdedigend gedrag door omstanders, het verhogen van bewustzijn onder leraren en het opzetten van een steungroep bij pestincidenten. Leraren geven korte anti-pestlessen aan leerlingen, waarin respect voor elkaar, goed communiceren

en het creëren van een fijne klas voor iedereen worden besproken.

Dit anti-pestprogramma blijkt een zet in de goede richting te zijn, vertelt Dong. “Op scholen met deze interventie neemt het aantal positieve leiders na verloop van tijd toe en het aantal negatieve leiders af. Binnen de KiVa-interventie worden negatieve leiders bovendien vaker positieve leiders; op scholen waar de interventie niet is toegepast, zien we juist vaker dat zij eerder overstappen naar het profiel van een pester. Ook leerlingen die als modaal worden bestempeld, groeien vaker uit tot positieve leiders. Dit suggereert dat KiVa bijdraagt aan de bevordering van positief leiderschap in de klas.”

“Leiderschap is complex”, concludeert Dong als ze terugkijkt op haar onderzoek. “Denk maar aan de negatieve leiders die pesten, maar ook opkomen voor medeleerlingen. We hebben niet onderzocht wat de relatie is tussen de kinderen die door negatieve leiders worden gepest en degenen die door hen worden beschermd. Ook hebben we niet gekeken of gepeste kinderen daadwerkelijk niet meer slachtoffer van negatief gedrag worden nadat een leider voor hen opkomt. Dit zijn vragen die ik in toekomstig onderzoek wil beantwoorden. En daarnaast wil ik mij ook verder verdiepen in leiderschap onder adolescenten, en of deze nieuwe levensfase andere mechanismen in gang zet.”

VERSTERKEN

Dong benadrukt ten slotte dat leraren en ouders moeten beseffen dat niet elk kind dat de leiding neemt automatisch een positieve invloed heeft of het goede voorbeeld geeft. “Het is belangrijk kinderen te ondersteunen bij het positief inzetten van hun leiderschapstalent, juist bij degenen die neigen naar negatief leiderschap of pestgedrag. Zie je dat kinderen leiderschapstalenten hebben, moedig ze dan aan om in passende situaties zelfverzekerd hun mening te geven. Maar geef daarbij ook mee dat zij anderen niet moeten kleineren, maar juist helpen als dat kan. Want negatieve leiders dienen vooral hun eigen belang. Terwijl positieve leiders zowel zichzelf als de groep versterken.” ✕

LITERATUUR

Positive and negative leadership in late childhood: Similarities in individual but differences in interpersonal characteristics. Z. Dong, G. Huitsing & R. Veenstra (2023) *In: Journal of Youth and Adolescence*, 52, 1620-1631.

Students' school and psychological adjustment in classrooms with positive and negative leaders. Z. Dong, G. Huitsing & R. Veenstra (2024) *In: Journal of Youth and Adolescence*, 53, 550-562.

Promoting positive leadership: Examining the long-term dynamics of anti-bullying programs. Z. Dong, G. Huitsing & R. Veenstra (2025) *In: Prevention Science*, 26, 43-55.

Sociologie

MAGAZINE

abonnement.sociologiemagazine.nl/

Kijk op de website voor ons actie-abonnement !!

 www.linkedin.com/company/sociologie-magazine